

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Христо Стоев

за дисертационния труд на **Иван Георгиев Георгиев** на тема:
„Легитимност на правния ред в посттоталитарен контекст. Философска рефлексия.”
за придобиване на образователна и научна степен **доктор**
по професионално направление 2.3. Философия

Дисертацията на Иван Георгиев е в обем от 172 страници и е разделена на две основни глави със съответните вътрешни подразделения, заедно с обичайните Увод и Заключение. Библиографията включва над 70 заглавия на български и английски език, към които е пряко реферирано в текста. Делението на дисертацията добре отразява структурното единство на работата като съчетаващо от една страна теоретична част, ангажирана в най-общ план с теориите за правния ред и за основанията на неговата легитимност и от друга страна казуистично-практическа или приложна част, посветена на три публични дискусии, свързани с установеността на правния ред и функционирането на съдебната система в български посттоталитарен контекст.

Важно е да се подчертае, че предложеното изследване има своята актуалност, както в теоретически план, така и в прагматически такъв, доколкото публичната дискусия у нас през последните години се доминира от акценти, свързани именно с накърнено чувство за справедливост у гражданите и проблеми около начина на функциониране на съдебната власт.

Уводът на дисертацията е написан фокусирано, наситено и с разбиране - неща, които непосредствено препоръчват последващото изложение на проблематиката. На първо място, обсъждайки нуждата от подобно изследване, дисертантът правилно идентифицира като един от значимите проблеми на тоталитарната държава (обстоятелство, което естествено има своите консеквенции и в посттоталитарна среда) това, че гражданинът „трайно губи интерес от критично участие в публичния живот“ (виж с. 7). Друг характерен белег на посттоталитарната среда е тенденцията правният ред да се идентифицира със социалния такъв. Докторантът несъмнено е прав в този си акцент и тук може да се добави, че това от своя страна има негативния ефект правният ред у нас до голяма степен да се асоциира с нещо традиционно дадено и установено, неподвластно на промяна. Основна теза във връзка с казаното е, че в посттоталитарните страни при опита на механично въвеждане на западно-европейските стандарти, се установява един „квазилегитимен нормативен ред“, при който „идейните постановки на правния ред не пораждаат фактическите последици“ (с. 9). Съответно, основният проблем на изследването е дефиниран както следва: „Как да бъде запазено отношението между гражданите и нормите в състояние, в което първите да се считат техни автори и адресати едновременно?“ (с. 12).

Основната идея и патосът на цялото последващо изложение са свързани с достойнствата на публичната делиберация и нейната способност да генерира легитимност на достиганите посредством нея решения в една свободна публична среда. Съответно на това основната теза на работата на Иван Георгиев звучи по следния начин: „Легитимността на правния ред в посттоталитарен контекст е постижима, ако

публичните дискусии, които легитимират едно или друго нововъведение в правния ред, или делегитимират някакви вече налични негови елементи, са от високо публично делиберативно качество“ (с. 13).

Напълно резонно е, че в тази начална част от изложението дисертантът взема отношение към разликите между делиберативна, пряка и представителна демокрация и обяснява защо вижда в първата възможност за корекции в подхода на другите две. Необходимостта и нуждата от делиберативен процес е обоснован най-вече с резерви по отношение на легитимиращата мощ на „частния акт на гласуване“ и механизма за „натрупване на гласове“. В тази част на изложението можем да открием и един много важен акцент, чрез който Иван Георгиев подчертава важността на начина на функциониране на правосъдната система в контекста на проблема за легитимността. По думите му, правосъдието „с действията си може да делигитимира останалите клонове на властта – да упражни принуда, без да има мощ“ (с. 20). Това е много точно наблюдение, което би могло да се постави в контекста и на известното разграничение и противопоставяне, което Хана Арент провежда между власт и принуда (или власт и насилие).

Бих искал да обърна внимание също и на следното. На две места в текста докторантът накратко споменава за разликата между легалност и легитимност, но тя определено заслужава по-подробен анализ. Въпросната разлика е показателна от една страна с това, че тя определено бива пренебрегвана от правния позитивизъм, при когото, по думите на докторанта, е налице склонност „да се поставя фокусът върху валидността на нормите, без да се изследва в дълбочина легитимността им“ (виж с. 21). От друга страна също така би било смислено да се постави въпросът дали един от симптомите на посттоталитарната среда не се характеризира именно с разширен зев между легалност и легитимност, още повече, че често публично заявяваното изискване за повече легалност (правен ред) може да служи също и като параван за прикриване на дефицита на легитимност.

Теоретичните идеи на правния позитивизъм с оглед на проблема за източниците на легитимност са разгледани най-вече посредством възгледите на Ханс Келзен. В контраст спрямо тях е направен опит да бъдат реконструирани накратко и идеите на Фридрих Хайек. Впоследствие дисертантът разгръща водещата си идея, че делиберативните техники и процедури следва да се разглеждат като „методи за легитимиране на закони и политики“ в контекста на възгледите най-вече на Джон Ролс и Джеймс Фишкин. Авторът поставя акцента при делиберативния процес върху „трансформирането на предпочитанията на участниците“ и респективно върху силата на добрия аргумент и убеждаването. Неминуемо биват повдигнати и разгледани въпросите как следва да бъде защитена публичната делиберация от манипулацията. В тази връзка е коментирана и любопитната идея на Джон (или Йон) Елстър за „цивилизоващата сила на лицемерието“, която обаче, струва ми, отдава твърде голяма тежест на човешката склонност към конформизъм. Като цяло обаче прави впечатление обстоятелството, че позитивните задачи по придържането към стандартите на делиберативния процес до голяма степен се приравняват с негативната задача на предпазването на публичната дискусия от манипулация.

В края на теоретичната първа глава Иван Георгиев разглежда също и комунитаристката теория за правния ред в контраст спрямо делиберативната. Намирам че тук би било удачно да се постави директно и проблемът за ценностите, които следва да ръководят нашите публични действия. Докато комунитаристите в определен смисъл

настояват, че ценностните трябва да се схващат като корективи по отношение на самата обществена среда, в либералната и респективно в делиберативна парадигма ценностите се схващат като резидиращи единствено в индивида в неговата отделеност, което води до ценностно изпразване на самата дискусия, откъдето идва и нуждата от прекомерен акцент върху процедурната и формална страна на самия делиберативен процес.

Втората глава на дисертацията има подчертано казуистично-прагматичен характер и тук Иван Георгиев ясно съзнава емпиричния характер на методическия си подход. Тук са разгледани детайлно три публични дискусии и това са дискусиите относно ратифицирането на т. нар. „Истанбулска конвенция“, относно промените на конституцията и на закона за съдебната власт. Следва да се оцени като продуктивна идеята качеството на въпросните публични дискусии да бъдат оценени стъпка по стъпка съгласно известните критерии за добър делиберативен процес: „липсата на принуда, аргументативност и рационалност на изложените твърдения, равнопоставеност на страните, инклузивност (включване на всички засегнати) и саморефлексивност (ревизия на основа на възприемане и промяна на разбиранията)“ (виж с. 77).

Няма да се спирам в детайли върху съдържателната страна на тази част на дисертацията, но искам да подчертая качеството на предложената аргументация. Ще спомена само накратко разглеждането на дискусията около Истанбулската конвенция, която за жалост в твърде голяма степен се характеризираше с тежка обществена манипулация и с преднамереното изопачаване на основни тези. В тази връзка дисертантът много смислено разглежда смесването на двете понятия за биологичен пол (sex) и за социален пол (gender) и адекватно идентифицира манипулативните твърдения, които произтичат от отъждествяването им. Ценен теоретичен момент в тази част от работата е налице в подчертаването на своеобразната важност на „особените мнения“, които биват защитавани и аргументирани най-вече в съдебен контекст.

Авторефератът на дисертацията адекватно представя нейните основни тези и постижения. Изследването на Иван Георгиев освен с ясен фокус, с последователно разгръщане на тезите, и с добре съответстващи си теоретическа и практическа част се характеризира също така и с подчертан интелектуален ангажимент по отношение на актуалната публичната среда в България. Като цяло това е ангажимент, който заслужава да бъде подкрепян. Искам да добавя, че наред с това дисертацията импонира и на убеждението ми, че във философия на политиката освен от дескриптивен подход, който изисква вяръност към фактите, имаме нужда и от нормативен такъв, който да търси да очертае общовалидно поле на ценности.

С оглед на всичко казано дотук за дисертацията на Иван Георгиев „Легитимност на правния ред в посттоталитарен контекст. Философска рефлексия“ и нейните достойнства, в качеството ми член на научното жури заявявам, че убедено ще гласувам в полза на присъждането на автора ѝ на научно-образователна степен „доктор“.

20.04.2021

доц. д-р Христо Стоев